

Oude fruit- en huisdierrassen: ons levend erfgoed

Friese melkschape en Zwartblessen lopen in de boomgaard van Sumar

Leen de Vos

Het behoud van oude rassen is van groot belang voor het instandhouden van de diversiteit binnen de soorten. Gebeurt dat bij onze huisdieren middels het fokken van jonge dieren, bij bomen behoudt men de specifieke raseigenschappen door jonge scheuten te enten op onderstammen waarop ze uitgroeien tot volwaardige bomen.

Bij het fokken van huisdieren en behouden van fruitrassen tracht men, door een speciale selectie, de beste raseigenschappen te behouden en indien mogelijk zelfs nog wat te verbeteren. Voor het behoud van onze oude fruitrassen zijn de pomologische verenigingen van essentieel belang. Pomologie (een term die verwijst naar Pomona, de godin van de boomvruchten) is de leer van het fruit en de fruitsoorten. In Friesland zijn

vooral Nynke Zijlstra, pomologe in opleiding, en Frits Doornenbal actief op dit gebied. Zij vormen de drijvende kracht achter de vereniging Fruit Yn Fryslân en meerdere projecten.

Historie

Hoe vind je al die oude, Nederlandse appelfrassen? Als eerste werd er een lijst samengesteld van de rasnamen. Om die terug te vin-

den werden oude catalogi, antieke boeken over fruit en marktberichten in de kranten van een kleine honderd jaar terug, doorgenomen. Ook oude rassenlijsten verschaften waardevolle gegevens. Probleem daarbij

Vruchten van de Dokkumer Nije

Leen de Vos

Nynke en Frits inspecteren een aangeplante pruimenboom in St. Nyk

was dat er regelmatig dubbele namen en verbasteringen optraden. Uiteindelijk ontstond er wel een werklĳst met 540 verschillende rassen, waarvan de oudste ruim 300 jaar oud waren. Behalve appelrassen werden ook 120 pruimenrassen verzameld en geënt. Een gedeelte van de rassen is geschonken door het Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (P.P.O.) in Randwijk.

Verzamelen

Na deze inventarisatie begon het echte werk. Het zoeken naar de nog bestaande oude bomen. Er staan, zo blijkt, op diverse oude boerderijen en bij verschillende particulieren nog enkele oude exemplaren. Na diverse zoektochten door een aantal vrijwilligers is er van 220 oude rassen een boom gevonden waarvan enthout is verzameld. Het verzamelen daarvan gebeurt in januari. Het enten in februari/maart. Vindt men een boom van een oud ras, dan wordt de locatie zorgvuldig opgeslagen om in januari enthout te gaan snijden. Daarmee worden kleine, snel groeiende boompjes gemaakt. Zo was er voldoende materiaal bij de hand toen werd begonnen met het enten op de definitieve onderstam, genaamd M 16. De onderstam M 16 groeit uit tot een hoogstamboom. Bij het planten zijn ze circa 30

cm hoog. Daarna werden ze op vertakking-hoogte van 180 cm omgeënt.

De fruittuin

In 2005 is op It Griene Nêst in Sumar een veertigtal oude rassen van appels, peren en pruimen aangeplant. Hieronder bevinden zich zes verschillende, oude Friese appelrassen. Verder rassen die veel in Friesland voorkwamen. Het betreft onder meer de Moeke Martens appel. Dat is zo'n beetje het boegbeeld van de Stichting. Deze appel is al beschreven in het Pomologia van J.H. Knoop uit 1758. Na een lange zoektocht bleken er nog twee bomen van dit ras in het plaatsje Goutum te staan, vlak onder Leeuwarden. Dan is er nog de Schone van Iephof. Een herfstappel met een opvallend bruine kleur. Deze soort werd in 1943 opgenomen in de rassenlijst voor de fruittelers. In 1953 werd hij weer, wegens geringe vruchtzetting, van de lijst afgevoerd. Verder de Dokkumer Nije, een echt Fries ras. Ontdekt als zaailing door de heer Dijkstra uit Dokkum. De boom droeg voor het eerst vrucht in 1933. Een appel met een aparte roze bloes. De smaak is vrij zuur, en daardoor meer geschikt als moesappel. Verder zijn er vrijwilligers actief op zoek geweest naar andere Friese fruitrassen. Dit leidde tot de ontdekking van nog een aantal rassen. Stichting Fruit Yn Fryslân neemt deel aan het kenniscentrum It Griene Nêst als kenner op het gebied van fruitrassen. Bij dit centrum zijn ook andere levenderfgoedorganisaties aangesloten zoals die voor het behoud van Friese koeien-, geiten-, schapen- en kippenrassen. Verder draagt het centrum zorg voor het behoud van oude Friese groente- en vlasrassen. Het past dus in deze opzet om de oude Friese hoogstambomen en huisdierrassen op deze locatie bijeen te brengen. En zoals het hoort, in de

Samenwerking met zusterorganisaties

Dit artikel is een nadere kennismaking met de wereld van oude fruitrassen, in het kader van een nauwere samenwerking met onze zusterorganisaties die het behoud van oude planten- en bomenrassen behartigen.

boomgaard grazen onder de hoogstambomen Friese melkschapen en Zwartblessen.

Meer locaties

Waar is ruimte voor ruim 200 appel- en bijna 100 pruimenbomen? Naast de locatie in Sumar zijn er in tientallen andere projecten 700 verschillende internationale fruitrassen aangeplant. De grootste locatie sinds 2013 is Landgoed Eysingastate in Sint Nicolaasga (St. Nyk). Daar heeft men twee hectare grond beschikbaar gesteld voor de aanplant van een verzameling van 120 pruimen- en kwetsenrassen naast de collectie Nederlandse appelrassen. Er staan nu al ongeveer 90 internationale pruimenrassen en 220 Nederlandse appelrassen. Daar zijn ook in Nederland vrijwel onbekende kwetsen bij, een soort langwerpige blauwe, weinig sappige pruim. Voor het verkrijgen van enten van verschillende fruitrassen worden in de winter ruilbeurzen georganiseerd, ook met enthout vanuit Duitsland, Denemarken en Frankrijk. De enten worden koel bewaard en in februari/maart verder verwerkt. In de methode van behoud mag er dan verschil zitten tussen oude fruitrassen en zeldzame huisdierrassen, maar het doel is hetzelfde: het in stand houden van ons levend erfgoed. ●